

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Frisprog mod H. H. Hr. Biskop Mynsters Forslag til en ny Forordnet Alterbog", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1839_640-com-root.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hans højærværdighed.

hentydning til liturgidebatten 1806-1807, se indledningen til "Om Religion og Liturgie".

ihærdigt og grundigt.

sigter til *Alterbog* 1688, formentlig i en af de reviderede udgaver fra 1812 eller 1830. Det fremgår af Grundtvigs bogfortegnelse fra 1839, at han ejede begge disse udgaver.

i hvert fald.

mærkbart.

det er sådan.

krænke, fornærme.

ædle.

dvs. stundom.

dvs. syntes.

åbenlyst, tydeligvis.

beskæftigelser, embeder.

særlig.

ubehag ved; frygt for.

træde frem.

harmonere med, være i overensstemmelse med.

Grundtvig var i juni 1839 tiltrådt præsteembedet i Vartov efter 13 års pause fra præstegerningen.

formandskabet.

nærmere undersøgelse.

ganske vist.

formandskabet.

J.P. Mynster, som var præst i Spjellerup i årene 1802-1811.

træde frem.

i forhold til kæmpende personer.

have så stort fortrin.

her: de modstående parter.

den gruppe.

velbegrundede.

slå mig til ro, stille mig tilfreds.

sigter til biskop N.E. Balle, som var Grundtvigs onkel.

personer, der lovpriser ham.

ganske vist.

udpræget.

i forhold til hvordan.

der sigtes til den latinske præsteed i *Kirke-Ritualet* 1685. I 1870 blev den erstattet af præsteløftet, som stadig gælder i dag.

bispevielse og kirkeindvielse.

myndige.

bestemt.

nylig frembragte.

undtagen.

ligeglade, uinteresserede.

frelse.

misforståelse.

bekæmpe.

sans.

let, nemt.

ganske vist.

dvs. foreslåede.

åbenlyst, tydeligvis.

ophævelse.

for alvor, rigtig.

bestemt; vist nok.

værdi.

desto mindre.

selvstændig; egenrådig.

redegørelse.

ganske vist.

ved (præsens pluralis).

trussel om at blive frataget embedet.

hverken (om).

hvad enten.

de midler, hvormed Gud rækker mennesket sin nåde. Disse er i luthersk tradition ordet (evangeliets forkyndelse) og sakramenterne dåb og nadver.

åbenlyst, tydeligvis.

universelle; katolske.

bestemt.

åbenlyst, tydeligvis.

universelle; katolske.

nuværende.

uretfærdigt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. mente.

universelle.

bestemt.

fysisk.

dvs. mente.

bemærkelsesværdige.

give befaling, forskrift om.

den danske enevældes forfatningsdokument fra 1665, *Lex Regia*.

frit, uden forbillede.

dvs. mente.

konklusionen.

åbenlyst, tydeligvis.

gejstlige.

ud af.

sigter til "Unionsagenden"; Grundtvig hentyder til kong Frederik Vilhelm 3.'s indførelse af en fælles liturgi ('agende') for lutheranere og reformerte i Preussen i 1822. Påtvingelsen af denne liturgi blev mødt med stor protest fra især de gammellutherske præster og gav anledning til en omfattende strid (den såkaldte 'Agende-Streit'). Regeringen forfulgte de menigheder, der ikke ville antage det nye ritual og idømte dem fængselsstraffe og bøder. Det gik bl.a. ud over de lutheranere, som i 1835 havde løsrevet sig fra statskirken og dannet en luthersk frikirke i det preussiske Schlesien (Rasmussen 1996, s. 177, og Baagø 1958, s. 292 f.).

Socinianismen var en antitrinitarisk bevægelse (dvs. en bevægelse, der forkastede treenighedslæren), som var udbredt i Europa i 1500-1600-tallet.

undtagen.

samfundsmæssig.

samfundsmæssige, verdslige.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

det var sådan.

bibelsk udtryk, som ofte forbindes med menneskenes afgudsdyrkelse, jf. fx 5 Mos 4,28.

mærkbar, tydelig.

Hans Bagger var medlem af den kommission, der udarbejdede *Kirke-Ritualet* 1685.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

levende, livskraftig.

havde betænkeligheder ved.

sige efter; gentage.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

hentydning til kancellicirkulære af 12. august 1828, som indskærpede, at der ikke måtte ændres i *Kirke-Ritualets* formularer ved sakramenterne og de kirkelige handlinger (Glædemark 1948, s. 59; Rasmussen 1999, s. 145 ff.).

håndhævet.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. syntes.

formandskab, ledelse. Ritualkommissionen blev nedsat den 22. juli 1837 med biskop Mynster som formand (Rasmussen 1999, s. 153 ff.).

bekæmpes.

hvad enten.

frelse.

gerne.

ligeglade, uinteresserede.

selvstændig; egenrådig.

lægger det et knugende tryk på dem; tager det modet fra dem.

ånds- og trosfrihed.

redelige; anstændige.

alteret.

de midler, hvormed Gud rækker mennesket sin nåde. Disse er i luthersk tradition ordet (evangeliets forkyndelse) og sakramenterne dåb og nadver.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

tilladelse til det.

Grundtvig hentyder til kong Frederik Vilhelm 3.'s indførelse af en fælles liturgi ('agende') for lutheranere og reformerte i Preussen i 1822. Påtvindingen af denne liturgi blev mødt med stor protest fra især de gammellutherske præster og gav anledning til en omfattende strid (den såkaldte 'Agende-Streit'). Regeringen forfulgte de menigheder, der ikke ville antage det nye ritual og idømte dem fængselsstraffe og bøder. Det gik bl.a. ud over de lutheranere, som i 1835 havde løsrevet sig fra statskirken og dannet en luthersk frikirke i det preussiske Schlesien. Grundtvig spejlede sig i disse begivenheder og frygtede, at de grundtvigske præster i Danmark kunne komme til at stå i en lignende situation i forbindelse med vedtagelsen af et nyt forordnet kirkeritual i Danmark (Rasmussen 1996, s. 177, og Baagø 1958, s. 292 f.)

endnu.

ganske vist.

ensartethed.

med hensyn til hjertet; på hjertets (følelsernes) område.

ophævelse.

lærer for præster; teologisk professor.

foreslåede.

lære; forkyndelse.

her: præsterne; jf. lærestanden i den lutherske trestandslære (husstand/familie, lærestand/kirke og regeringsstand/stat), som blev sociale stænder med enevælden. Trestandslæren indgik stadig i sprogbrugen i 1800-tallets første halvdel.

inden for.

undervise; forkynde.

lærens; forkyndelsens.

her: præsterne; jf. lærestanden i den lutherske trestandslære (husstand/familie, lærestand/kirke og regeringsstand/stat), som blev sociale stænder med enevælden. Trestandslæren indgik stadig i sprogbrugen i 1800-tallets første halvdel.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

absolution, syndsforladelse.

sigter til Kristi bod for menneskers synder.

munder ud i.

åbenlyst, tydeligvis.

blev båret.

nuvel.

sædvanligvis.

elever, konfirmander.

de midler, hvormed Gud rækker mennesket sin nåde. Disse er i luthersk tradition ordet (evangeliets forkyndelse) og sakramenterne dåb og nadver.

nuværende.

udrette.

åbenlyst.

ganske vist.

forladt, givet op.

undtagen.

forkynder; jf. lærestanden i den lutherske trestandslære (husstand/familie, lærestand/kirke og regeringsstand/stat), som blev sociale stænder med enevælden. Trestandslæren indgik stadig i sprogbrugen i 1800-tallets første halvdel.

lære; forkyndelse.

utvivlsomt.

ikke.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

i det jordiske, dennesidige.

modpartens, dvs. rationalisternes (modsat de "gammeldags" troende).

inden for.

forkynde, undervise; jf. lærestanden i den lutherske trestandslære (husstand/familie, lærestand/kirke og regeringsstand/stat), som blev sociale stænder med enevælden. Trestandslæren indgik stadig i sprogbrugen i 1800-tallets første halvdel.

forandrede, omdannede.

bestemt.

hvad enten.

ånds- og trosfrihed.

redelige; anstændige.

ophævelse.

rimeligt.

forfædres.

opnået hos os ved tvang.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fuldt ud.

dvs. røgte.

størstedelen.

uvurderlig.

dåben, dåbsritualet; der hentydes til hele den teologiske diskussion om dåben, som havde fundet sted siden midten af 1820'erne, især mellem Grundtvig og H.N. Clausen, hvis dåbssyn lignede de reformertes. Dåben var for ham at se af symbolsk karakter og virkede kun under forudsætning af tro. Clausen lagde hverken vægt på Guds indgriben ved dåben eller på dens karakter af genfødsel, sådan som Grundtvig gjorde. Læs mere om H.N. Clausens teologi og dåbssyn hos Rasmussen 2009, s. 107 ff.

om.

lat., symbol, trosbekendelse.

bestemt.

blev ophævet.

almen.

sandelig.

modparten, dvs. rationalisterne (modsat de "gammeldags" troende).

hverken.

den pagt, Gud slutter med barnet i dåben. Efter Grundtvigs mening var barsedåben som pagt blevet ophævet i den udformning, som dåbsritualet havde fået i biskop Mynsters forslag, se indledningen, afsnit 3.1.1.

som samfundsborger.

strengt.

hvis.

endog.

magister.

bestemt.

dvs. genfødsel; Grundtvig hentyder her til Mynsters forslag om at ændre i bønnen efter dåben. I den bøn, som var foreskrevet af *Kirke-Ritualet* 1685, hed det, at barnet nu af Gud var "gjenfødt formedelst Vand og den Hellig Aand", mens Mynster i sit forslag formulerede det sådan, at Gud nu havde "optaget" barnet i "Jesu Christi Samfund" (jf. Mynsters forslag til alterbog, s. 71).

nuvel.

på.

udsætte.

en pagt, Gud slutter med barnet i dåben.

mest åbenlyse, selvindlysende.

dvs. følte.

Paulus'.

gå tilbage.

lat., trosbekendelse.

til fordel for.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist.

som om.

således.

hvis.

åbenlyst.

dvs. følte.

den oprindelige kirkes, urmenighedens dåb.

ganske vist.

den pagt, Gud slutter med barnet i dåben.

udsætte.

mærkbar, tydelig.

det ydre, overfladen.

trossamfundet.

dvs. genfødsel.

Oxford-bevægelsen var en højkirkelig fornyelsesbevægelse i den anglikanske kirke i midten af 1800-tallet, som Grundtvig var inspireret af.

ferringet, ødelagt ved forkortelse.

dvs. genfødslen.

dvs. genfødsel.

den pagt, Gud slutter med barnet i dåben.

hverken.

forfædres.

universelle.

overlevere; udbrede.

middel, hvormed Gud rækker mennesket sin nåde. Disse er i luthersk tradition ordet (evangeliets forkyndelse) og sakramenterne dåb og nadver.

alters; nadver.

til konfirmationsforberedelse.

mærkbart.

udenadslære.

vaccination mod kopper var en forudsætning for bl.a. skolegang, konfirmation og giftermål, jf. forordning om koppevaccination af 3. april 1810.

åbenlyst, tydeligvis.

tvangen mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

ganske vist.

tildede, lade få del i.

bestemme.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

alteret, nadveren.

give.

en anden.

gives.

fremfører, fremstiller.

allerede.

til.

tvang mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

stænderforsamlingen (i Roskilde). De rådgivende provinsialstænder i Danmark og hertugdømmerne blev indført ved kongelig forordning af 28. maj 1831 og var i funktion fra 1. oktober 1835.

i hvert sogn for sig.

dvs. syntes, forekom.

hvis.

lovfæstet, fastsat ved lov.

interesserer sig mere for.

kan være (optativ).

kan befæste (optativ).

kan nedrive (optativ).

kan opelske (optativ).

kan oprykke (optativ).

desto mere sikkert.

pinefuldt, smerteligt.

tvangen mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

den kongelige repræsentant i stænderforsamlingen. Denne var udnævnt af kongen og bindeled mellem den enevældige regering og stænderforsamlingen.

stænderforsamlingen (i Roskilde). De rådgivende provinsialstænder i Danmark og hertugdømmerne blev indført ved kongelig forordning af 28. maj 1831 og var i funktion fra 1. oktober 1835.

hvis.

afvigende fra den rette, officielle tro.

sandsynligvis.

hvor meget, i hvilket omfang.

pietisme (nedsættende betegnelse).

sandsynligvis.

nødvendigvis.

lige glade med, uinteresserede i.

forkynder, underviser.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. vrøvler.

udlægge, fortolke.

katolsk (nedsættende betegnelse).

så end.

behager ham, handler efter hans ønsker.

afsky.

ophævelse.

de midler, hvormed Gud rækker mennesket sin nåde. Disse er i luthersk tradition ordet (evangeliets forkyndelse) og sakramenterne dåb og nadver.

hvad enten.

de smås (dvs. de svages) vildfarelse og synd.

frelses.

dvs. tværtimod, stik imod.

frelsessag.

størstedelen.

nødvendigvis.

åbenlyst.

resten.

hverken.

undtagen.

sigter til den pengegave, der gives til sognets præst, bl.a. høstoffer.

efter alt at dømme; tydeligvis.

helt, fuldstændig.

åbenlyst, tydeligvis.

gælde.

her: konfirmationsalder, egl. den alder, hvor en person er voksen og moden nok til at træffe beslutninger og tage ansvar for sine handlinger.

så meget på sinde.

spøge, skæmte.

forfædres.

hentydning til Mynsters forslag til en konfirmationsformular, som på mange måder ligner dåbsformularen ("Daabs-Pagten"), idet den består af en tilspørgsel, som rummer både forsagelse af Djævelen og en (forkortet) trosbekendelse (se Mynsters forslag til alterbog, s. 74 f).

mere redelige el. anstændige.

her: konfirmationsalderen, egl. den alder, hvor en person er voksen og moden nok til at træffe beslutninger og tage ansvar for sine handlinger.

som er taget uden tilladelse.

åbenlyst.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ophævelse.

ganske vist.

hvis.

helt, fuldstændig.

her: konfirmationsalderen, egl. den alder, hvor en person er voksen og moden nok til at træffe beslutninger og tage ansvar for sine handlinger.

tvangen mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

små, ubetydelige; nøjeregnende.

sag, der er afgørende for den evige frelse.

gerne.

jaske igennem, få overstået på en sjusket måde.

endnu.

desto bedre.

ensartethed; kedsommelighed.

tage livet ud af.

helt, fuldstændig.

gerne.

bestemme.

sammenkalde.

bestemme.

udbrede.

alter.

biskoppen (polemisk betegnelse). Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

dvs. håndtere.

specifikke, karakteristiske.

allerede for længe siden, for længst.

undtagen.

pavevælde; tyrannisk magtudøvelse.

fjernes.

hvornår.

føres, bringes.

alters; nadver.

nadvergæster.

nadvergæsterne.

her: ytringerne; evangeliet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

nødvendigvis.

nadveren.

anvendt, medtaget.

nadvergæsternes.

ganske vist.

bestemmer kongen af Danmark enevældigt.

forkaste.

bestemt, afgjort.

bekendelsesskrifter, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

utvivlsomt.

bekendelsesskrifter, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

virkelig.

det sidste bestemte.

den danske enevældes forfatningsdokument fra 1665, *Lex Regia*.

skøn, mening.

ganske vist.

forkaste.

nadvergæsterne.

dvs. vrøvlede.

dvs. vrøvlerne.

overvejelse.

blændværk.

Johannesevangeliet.

virkelig.

ingenlunde, absolut ikke.

alteret; nadveren.

holder fast ved; kræver.

alters; nadver.

ophævelse.

viger tilbage for; lader sig skræmme af.

de misbrug, man kunne frygte.

ganske vist.

ophæves.

ganske vist, sandt nok.

beskænket.

de syv korsord, dvs. de syv sætninger, som Jesus if. Bibelen sagde, mens han hang på korset, jf. Matt 27,46,

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

Luk 23,34.43.46 og Joh 19,26-27.28.30.

det græske ord.

bestemt.

hverken.

de midler, hvormed Gud rækker mennesket sin nåde. Disse er i luthersk tradition ordet (evangeliets forkyndelse) og sakramenterne dåb og nadver.

hverken om hvad.

formentlig hentydning til oldkirkens kirkefædre.

blive religiøst styrket og udviklet.

åbenlyst, tydeligvis.

lære; forkyndelse.

nadvergæster.

således.

kan på værdig måde.

spise ('æde' var på Grundtvigs tid et neutralt udtryk).

holder fast ved; kræver.

sådan.

velsagtens, formodentlig.

få mig selv til.

længsel.

nadvergæster.

hentydning til liturgidebatten 1806-1807, se indledningen til "Om Religion og Liturgie".

således.

bind.

ovenfor nævnte, omtalte.

strides.

dvs. mente.

nadvergæster.

nadvergæsterne.

virkelig, ægte.

længsel.

nadvergæsterne.

over for.

ganske vist.

kraftigt virkende midler; egl. om lægemidler.

gerne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bestemt.

alteret; nadveren

personer, som lever tøjlesløst; drankere.

personer, som taler dårligt om andre; personer, som opsøger skænderier.

bestemt.

tydeligvis; synligt.

åbenlyst.

forkaste.

ganske vist.

fjerne.

nødvendigvis.

endnu.

samfundsmæssig.

alteret; nadveren.

åbenlyst, tydeligvis.

dvs. pavedømmets.

hverken.

ophævet.

paver (nedsættende betegnelse).

ophævelse.

ganske vist.

let, nemt.

frelse.

fratage.

bestemme.

holde måde med, spare på.

dvs. nadver.

ligeglade, uinteresserede.

åbenlyst.

samfundsmæssige.

absolution, syndsforladelse.

det frygtelige misbrug af nadveren.

allerede.

undtagen.

åndelige forberedelse.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

skulle der gives afkald på.

samfundets.

hvis.

tildele, give del i.

græsk ortodokse.

tildele, give del i.

græsk ortodoks.

vores lære om dåben, vores forståelse af dåben som pagt.

tildele, give del i.

alteret, nadveren.

romerkirken, katolicismen.

hvis.

gå til alters, modtage nadveren.

dvs. tilstede, tillade.

velberåd.

det vil sige.

tildele, give del i.

græsk ortodokse.

dåb; dåbsritual.

tildele, give del i.

dåb; dåbsritual.

medmindre.

mere rimelige.

som et bevis, der går ud over det nødvendige.

give sig selv nadveren.

hvis.

bestemt.

Kirke-Ritualet er fra 1685. Når Grundtvig skriver 1688 er det formentlig, fordi han forveksler med udgivelsesåret for den forordnede alterbog.

tildele, give.

mest rigide.

usædvanligt.

biting.

bemærkelsesværdigt.

tildeler, giver.

universelle.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. biskoppelige (episkopale); sigter til den anglikanske kirke.

nadvergæster.

afskaffet, opgivet.

katolske (nedsættende betegnelse).

dvs. følte.

alteret; nadveren.

deltage i nadveren.

folket.

nadvergæster.

løfte, ophøje.

nadver.

for det.

tildeler.

tildele.

nadveruddelinger.

gå til alters.

uddeling af nadver til sig selv.

på grund af.

almen, gældende for alle.

alteret, nadveren.

stik imod.

absolution, syndsforladelse.

uden nogen.

uden tvivl, bestemt.

kræve.

absolution, syndsforladelse.

bestemt.

at se.

de personer, der går til skrifte (i den luthersk-evangeliske kirke).

give syndsforladelse.

så sandt som (udtryk for betingelse). Der hentydes til Mynsters absolutionsformular ved skriftemålet, jf. Mynsters ritualforslag 1839, s. 56.

forbehold.

bestemt.

fratog.

forbillede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

absolution, syndsforladelse.

rundt om.

urimeligt.

almen, generel.

absolution, syndsforladelse.

afholde skriftemål.

sådan som.

kan; mener at kunne.

samtykke fra de personer, der går til skrifte (i den luthersk-evangeliske kirke).

absolutionen, syndsforladelsen.

sandelig.

nøjeregnende; ubetydelige.

hvornår.

ensartethed.

si myggen fra.

folket; menigheden.

betaling for at komme til skrifte (en praksis, som efter reformationen i 1536 var frivillig, men som blev forbudt med *Danske Lov* i 1683).

absolutionen, syndsforladelsen.

forbehold.

absolution, syndsforladelse.

fratage.

hævdet; krævet.

Første verselinje i Thomas Kingos salme "Hver har sin Skæbne" fra *Aandelige Siunge-koors Anden Part* (1681), der nu kendes som "Sorrige og glæde" (DDS, nr. 46); sorrige betyder sorg; tilhobe betyder sammen. Jf. også Grundtvig 1845, nr. 946.

præstemagtens; pavedømmets.

falde af.

sådan som.

helt, fuldkomment.

præstemagten; pavedømmet.

umuligt trives, hvilket er godt.

i stor.

åbenlyst.

sigter til ægteskaber mellem nært beslægtede personer.

kan.

sandelig, utvivlsomt.

tillempe, tilpasse.

frihed, som er taget uden tilladelse. Grundtvig ønskede "dobbelte Formularer" (dvs. valgfrihed mellem de gamle og Mynsters nye formularer) ved erklæringen af ægteskabet i Mynsters vielsesritual for fraskilte, som Grundtvig og de "gammeldags" troende præster ikke brød sig om (Rasmussen 2012, s. 145).

hvis.

have skaffet.

vanskelig, prekær.

rådført.

aftvinge.

åbenlyst.

ganske vist.

ganske vist.

stille.

stiller.

vi (skulle opgive).

brudeparret.

nærlige eller nøjeregnende med.

ingenlunde, absolut ikke.

åbenlyst.

brudepar.

dejlige, dyrebare.

disse ord ved kisten.

synes, forekommer.

kunne.

blev aftvunget.

præsten, jf. Luk 1,2 og ApG 6,4.

betegnelse for de afdødes hjem i tiden indtil begravelsen.

hverken.

sørgehøjtidelighed.

betegnelse for den afdødes hjem i tiden indtil begravelsen.

retten til at bestemme i eget hus.

betegnelse for den afdødes hjem i tiden indtil begravelsen.

sørgehøjtidelighed.

agtværdig, dansk mand.

sigter til, at Grundtvig talte ved sin onkel, biskop N.E. Balles kiste uden at være fungerende præst.

noget om det.

redelig; anstændig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tilladt.

dvs. følte.

dvs. søskende.

betegnelse for den afdødes hjem i tiden indtil begravelsen.

sigter formentlig til en ordning blandt præsterne om på skift, en måned ad gangen, at forestå begravelser af de personer, der ikke i forvejen havde knyttet sig til en bestemt præst.

dejligt, dyrebart.

ophævet.

lovformelig gyldighed.

ganske vist.

indstiftet.

harmløst, uskadeligt.

dvs. pavedømmet.

dvs. efter preussisk forbillede.

dvs. syntes.

helligdage, der ikke falder på en søndag.

fremhæver; markerer.

den jødiske helligdag 'yom kippur'.

ganske vist.

hvis.

særlig.

dvs. tredje-helligdag, sammenfattende betegnelse for 3. juledag, 3. påskedag og 3. pinsedag.

hentydning til Grundtvigs digt "De hellige tre Konger" med førstelinjen "Deilig er den Himmel blaa" (1811).

i.

kappes.

underfuld.

her: den del af gudstjenesten, som præsten forretter med læsning og recitation (evt. sang) foran alteret.

store fremskridt.

den oprindelige kirkes, urmenighedens.

tydeligvis.

den oprindelige kirke, urmenigheden.

skriftsted.

sædvanligvis.

skriftsted.

sigter formentlig til Apostlenes Gerninger.

lære; forkyndelse.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forkynderne.

dvs. pavedømmet.

ganske vist.

ved siden af (tekstrækken).

dvs. opremsede.

dvs. udenadslektie, udenadslære.

sigter til reskript af 7. december 1787, der tillod præsterne på landet i Sjællands Stift at prædike skiftevis over epistel- og evangelieteksterne.

til.

(stramt) sammensnoede.

redegøre for, forklare.

vænned af.

let, nemt.

hverken.

ganske vist.

sammenlignet med.

sigter til alterbogens evangelietekster. Der eksisterede to tekstrækker i *Alterbog* 1688: en række med episteltekster og en række med evangelietekster, og det må være sidstnævnte række, som Grundtvig her henviser til som en tekstsamling eller bog.

i hvert fald.

klare sig selv, være overladt til sig selv.

sig.

efter hvad.

helt, fuldstændigt.

katolsk (nedsættende).

med i.

dvs. smilte.

undtagen.

flytte.

katolske (nedsættende).

den 40 dage lange fastetid fra askeonsdag til påskedag.

gudstjenesten.

forfædres.

ugen op til påskedag (den stille uge).

af.

i hvert fald.

forfædres tid; hentydning til, at store bededag blev fastsat til den fjerde fredag efter påskedag i 1685.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

nuværende.

særlige; vidunderlige.

ganske vist.

dvs. fyrre.

her: den bibelske læsning; en 'lektie' er en bibellæsning uden for evangelierne og brevene.

fanebæreren.

korsflaget.

bestemt.

veludført.

finde en tekst frem.

sandelig.

rundt.

klage over, påtale.

åbenlys, tydelig.

det er ikke let at afgøre.

ensartethed.

rundt.

et år med så få kirkegængere til gudstjenesterne, at de blev aflyst (et polemisk udtryk).

jf. talemåden "et hof uden damer er som et år uden vår" (eller: en vår uden roser), som tilskrives Frans den 1. af Frankrig.

ordning.

almene; udbredte.

særligt.

ganske vist.

fastlagte.

for at.

tappes for energi og virkelyst.

rundt.

særlige.

egnethed.

endnu.

almen, universel.

indsigt; kunstfærdighed.

have tilbagegang.

gå.

foreslåede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hvordan.

dejlige, dyrebart.

sædvanligvis.

fuskernes, dvs. de fagligt udygtige og sjuskede.

fuskerne, dvs. de fagligt udygtige og sjuskede.

bogmarkedet.

her: den lamme.

talerne over disse skriftsteder.

man skal nu lægge mærke til (optativ).

hævder; kræver.

omfattede.

fået dem så kær.

bibellæsninger uden for evangelierne og brevene (epistlerne).

der hentydes formentlig til bibellæsningerne i oldkirken. Man læste ofte et helt evangelium eller brev (eller blot fortløbende) ved de oldkirkelige gudstjenester. Grundtvig finder til sammenligning alterbogens perikoper afskårne.

åbenlyst, tydeligvis.

skriftsted.

ganske vist.

oplæste.

blev vundet.

rækken af tekster i trinitatistiden, som strækker sig fra pinse til advent.

hofmanden.

fremgang.

fangevogteren.

retteligt: sølvsmeden (den nytestamentlige grundtekst har ἀργυροκόπος).

Eutykos' (latinsk genitiv).

stuearrest, forbud mod at forlade en bestemt stue eller bolig.

faste, vedholdende.

hyppig, regelmæssig.

særegne, karakteristiske.

katolske (nedsættende).

det at hænge med hovedet; skinhellighed.

sådan som.

tiggerdragten.

ordning.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ved siden af (gudstjenesten).

ensartethed; Grundtvig ser Mynster som repræsentant for enevældens uniformitetsprincip, der krævede ensartethed fx i præstens brug af liturgiske tekster, se indledningen, afsnit 2.3.

forskriftsmæssige.

her: tilstrækkelig.

samfundet.

katolsk (nedsættende).

værne om, vogte over.

ugen op til påskedag (den stille uge).

digressionerne, sidebemærkningerne.

bønner, der under messen eller gudstjenesten enten fremsiges eller messes, dvs. reciteres syngende.

dvs. pavidømmets.

messe (syngende recitere bønner og tekster).

i hvert fald.

det at messe (syngende recitere bønner og tekster).

i vidt omfang opgivet.

sædvanligvis.

undtagen.

bør vel (be)mærke (optativ).

klager over, påtaler.

eftersom.

afprøvning.

gjort sig skyldige til at miste, fortabt pga. forsyndelse.

skal man sige (optativ).

skal man lade (optativ).

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse". Indlægget var et opgør med rationalismen, se Rasmussen 1999, s. 47-48.

sigter til Mynsters *Udkast til en Alterbog og et Kirke-Ritual for Danmark* (1839).

fejllacerede.

dejlige, dyrebare.

lykkejægere.

her: så frem til, glædede sig til.

trinitatistid, som strækker sig fra pinse til advent.

tildelte, tilmålte.

mærket.

beregning, skøn.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

løselig; omtrentlig.

sigter til *Alterbog* 1688, senest revideret i 1830.

lige så.

det passende ved.

tydeligt, mærkbart.

fastlagte.

til.

fejlplacerede.

dvs. bekendte.

ganske vist.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse". Indlægget var et opgør med rationalismen, se Rasmussen 1999, s. 47-48.

sigter til P.O. Boisens liturgiforslag *Plan til Forbedring ved den offentlige Gudsdyrkelse* (1806).

som (blot) har en ubestemt forbindelse til.

tekster samlet i portioner af syv.

den lovprisning af den treenige Gud, som ofte anvendes som afslutning på bønner og kollekter.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse".

sigter til Mynster (efter han blev biskop).

går ud på (netop) det.

her: mere ædle, gavmilde.

der hentydes til Mynsters formulering af bønner til oplæsning efter prædikenen på hhv. nytårsdag, almindelig bededag (dvs. store bededag) og allehelgensdag, jf. Mynsters alterbogsforslag 1839, s. 52-67, og hans Bemærkninger 1839, s. 19 f.

dvs. Fadervor, jf. Matt 6,9-13.

forbillede.

her: var i brug.

afskaffede, opgivne.

rigtigt; for alvor.

skille os af med resten, afvise resten.

sædvanligvis.

til alt held.

helt, fuldkomment.

helt.

ordning.

generelle; udbredte.

særligt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

helt.

hvis.

hvad angår salmebogsdelen.

hvad angår alter- og ritualbogen, som typisk er trykt bagerst i salmebogen.

foran.

fik, opnåede.

helt.

passende.

helt.

ordning.

oprør, postyr.

ordning.

variant af Mau 1879, nr. 8.580: "Mellem *sige* og *gjøre* (Sagn og Gjerning) er en lang Vej".

mon.

helt.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse".

sædvanligvis.

ved siden af.

åbenlyst.

tydeligere, mere åbenlyst.

velsagtens, formodentlig.

folket; flertallet.

blik.

gudstjenesten.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse".

omdanne, omforme.

H.A. Brorsons salmesamling *Troens rare klenodie* (1739).

til deres eget brug.

sjællænderne.

P.A. Fengers udgave *Psalmer og aandelige Sange af Thomas Kingo* (1827).

faste, vedholdende.

pligtarbejde.

sigter til *Evangelisk-kristelig Psalmebog* (1798); en 'rimstok' er en samling af rim eller rimede digte på vers.

der sigtes til den latinske præsteed i *Kirke-Ritualet* 1685. I 1870 blev den erstattet af præsteløftet, som stadig gælder i dag.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

desto mindre.

en præsts embedsed, præsteløftet.

ganske vist.

tildele, give.

åbenlyst.

ganske vist.

hverken.

tvang mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

desto værre.

ordinerede.

tildeltes.

hvad enten.

ordinationens.

opfordre.

vil sige.

samstemmende.

ordineret.

sædvanligvis.

tildeles.

strides, diskutere.

ordinationens.

sine præster (udtrykket stammer fra Luk 1,2 og ApG 6,4).

ufortjent.

tager i tjeneste.

sine præster (udtrykket stammer fra Luk 1,2 og ApG 6,4).

universelle.

en præsts embedsed, præsteløftet.

udviklede; formede.

allerede for længe siden, for længst.

åbenlyst.

bekæmpede.

embedsedens, præsteløftets.

embedsedens, præsteløftet.

vigtigste.

lære; forkyndelse.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bekendelsesskrifter, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

arbejde for.

lære; forkyndelse.

lat., egl. 'pro virili parte', efter bedste evne.

lære; forkyndelse.

helt.

den embedsed, det præsteløfte.

den ed, som embedsmænd aflægger ved embedstiltrædelse, her: præsteløftet.

med velberåd hu, med omhu.

ed, som embedsmænd aflægger ved embedstiltrædelse.

betyder; medfører.

embedsed for præster, præsteløfte.

sædvanligvis.

ganske vist.

sædvanligvis.

over.

således.

til at.

de eder, som embedsmænd aflægger ved embedstiltrædelse.

hvis.

den ed, som embedsmænd aflægger ved embedstiltrædelse, her: præsteløftet.

ed, som embedsmænd aflægger ved embedstiltrædelse, her: præsteløftet.

sædvanligvis.

sikre, faste.

med det samme, straks.

for hver.

kedelige personer; skinhellige personer.

for hver.

hvad enten.

af slægten Bourbon (den slægt, der beklædte den franske trone 1589-1792 og 1814-1848).

højærværdige; anvendes i titulatur for den højere og højeste gejstlighed.

livskraftige; opvakte.

som er dristige i deres tale og siger deres mening ligeud.

helt.

dvs. stundom.

sandsynligvis hentydning til de liberale medlemmer af stænderforsamlingen for Øerne og Roskilde.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

have narrestreger eller hemmelige (evt. underfundige) planer for, jf. Mau 1879, bind 2, s. 617. Jf. også udtrykket 'at have en ræv bag øret'.

får tænkt sig om, får taget alle omstændigheder i betragtning.

hvis.

således.

nuvel.

som er taget uden tilladelse.

sigter til den latinske præsteed i *Kirke-Ritualet* 1685. I 1870 blev den erstattet af præsteløftet, som stadig gælder i dag.

bekæmper.

dejlige, dyrebare.

sigter til den latinske præsteed i *Kirke-Ritualet* 1685. I 1870 blev den erstattet af præsteløftet, som stadig gælder i dag.

kritisere, dadle.

ganske vist.

de gamle præster. En 'paryk' er en nedsættende betegnelse for en ældre, snæversynet og gammeldags mand.

sædvanligvis.

præsteuddannelsen.

hvordan.

den dårligste, mest ringeagtede del.

bekendelsesskrifter, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

præstens embedsed, præsteløftet.

sikkert, fast.

noget uægte, falsk og hyklerisk, jf. Matt 23,27-28.

redelig; anstændig.

med fuldt overlæg, forsætligt.

sværger falsk, aflægger falsk ed.

uden nogen.

redeligt; anstændigt.

dvs. mente.

skal man ikke beregne, dvs. indrette (optativ).

uinteresserede, ligeglade.

tale til, henvende sig til.

sag, der er afgørende for den evige frelse.

ensartet.

malet.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

som angår hjertet, følelsernes område.

ensartethed.

læren; forkyndelsen.

embedsed for præsten, præsteløftet.

præstens embedsed, præsteløftet.

modpartens.

præstens embedsed, præsteløftet.

bispevielse og kirkeindvielse.

allerede.

en hierarkisk opbygget kirkes.

Oxford-bevægelsen var en højkirkelig fornyelsesbevægelse i den anglikanske kirke i midten af 1800-tallet. Grundtvig var inspireret af "Oxfordernes" forståelse af den apostolske bispesuccession. Han griber her til deres argumenter: I kraft af den oldkirkelige "ægte Bispe-Vielse" havde biskoppen myndighed til at ordinere andre biskopper, se Rasmussen & Riising 2008, s. 90 ff., og Grell 1995, s. 60-96.

Der henvises formentlig til perioden 1603-1714, da huset Stuart, som oprindeligt var et skotsk fyrstehus, herskede i England (og Irland).

uden forbillede.

uden nogen.

idet den er uden (historisk) forbillede.

angribe, bekæmpe.

ganske vist.

biskopperne (polemisk betegnelse). Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

bispevielse.

biskoppen. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

læst højt.

biskopper. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

hvis.

hvad enten.

påtalte, kritiserede.

fået, modtaget.

biskopperne. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

på formel vis; forskriftmæssigt.

overleverede.

biskopperne. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

særligt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sådan som.

fået, modtaget.

overlevere, give videre. Grundtvig var inspireret af "Oxfordernes" forståelse af den apostolske bispesuccession. Han greb til deres argumenter: I kraft af den oldkirkelige "ægte Biske-Vielse" havde biskoppen myndighed til at ordinere andre biskopper. Der var hos Grundtvig ikke tale om et romersk-katolsk synspunkt, hvilket Mynster ellers beskyldte Grundtvig for. Se Rasmussen & Riising 2008, s. 85-104, og Grell 1995, s. 60-96.

hensyn til, henblik på.

ganske vist.

biskoppers. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

hvad enten.

særlig.

biskop. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

biskopper. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

på formel vis; forskriftsmæssigt.

overleveret. Grundtvig var inspireret af "Oxfordernes" forståelse af den apostolske bispesuccession. Han greb til deres argumenter: I kraft af den oldkirkelige "ægte Biske-Vielse" havde biskoppen myndighed til at ordinere andre biskopper. Der var hos Grundtvig ikke tale om et romersk-katolsk synspunkt, hvilket Mynster ellers beskyldte Grundtvig for. Se Rasmussen & Riising 2008, s. 85-104 og Grell 1995, s. 60-96.

som er taget uden tilladelse.

ganske vist.

biskop. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

forfædre.

kirkeindvielsen.

dvs. pavedømmets.

oplæse en bibeltekst eller en kirkelig formular for; forkynde for.

uden tvivl.

for.

dvs. kordøren, overgangen mellem kirkeskibet og koret.

kraftfuldt.

tomme skaller; noget uægte, falsk og hyklerisk, jf. Matt 23,27-28.

ganske vist.

værdi.

biskopper. Superintendent betyder tilsynsmand. Denne titel blev brugt af de første evangeliske biskopper efter reformationen i Danmark i 1536.

efterfølgere.

dvs. hartad, næsten.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hævder; kræver.

var ladet fri.

på et tidspunkt, nogensinde.

udnævnelsesbrev til præsteembede.

til overflod.

ganske vist.

gå i detaljer.

brug af latin i kirken.

læren; forkyndelsen.

inden for.

lærlinge- eller discipelforhold (Grundtvigs udtryk).

den anden side af havet (dvs. i England og evt. kolonierne).

lærlinge- eller discipelforhold (Grundtvigs udtryk).

synes, forekomme.

rimeligvis.

eksistensberettigelse.

bestemt.

hverken.

formandskabet.

gør (indtrængende) opmærksom på.

spring.

stik imod.

hvis.

valgfrihed mellem to formularer, de gamle fra *Kirke-Ritualet* 1685 og Mynsters nye forslag. Det gjaldt fx dåbsformularen med djævforsagelse, trosbekendelse og døbeordene i den treenige Guds navn fra Matt 28,19. Mynsters ændringer i denne formular var helt afgørende for Grundtvigs modstand i ritualsagen. Grundtvig ønskede, at de "gammeldags" troende præster kunne fortsætte med at benytte de gamle formularer i ritualerne for både dåb, nadver og konfirmation, se Rasmussen 1999, s. 155 ff.

ophævelse.

ganske vist.

allerede.

blev forordnet.

valgfrihed mellem to formularer, de gamle fra *Kirke-Ritualet* 1685 og Mynsters nye forslag. Det gjaldt fx dåbsformularen med djævforsagelse, trosbekendelse og døbeordene i den treenige Guds navn fra Matt 28,19. Mynsters ændringer i denne formular var helt afgørende for Grundtvigs modstand i ritualsagen. Grundtvig ønskede, at de "gammeldags" troende præster kunne fortsætte med at benytte de gamle formularer i ritualerne for både dåb, nadver og konfirmation, se Rasmussen 1999, s. 155 ff.

ophævelse.

svært.

tydeligvis.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ophævelse.

tvangen mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

generelle; udbredte.

drage omsorg for; bestemme over.

afventede.

ordne sig.

sådan som.

sikkert, uomtvisteligt.

bemægtigelsen af.

katolsk (nedsættende).

lederne.

tilpasse sig efter.

rimelighed, retfærdighed.

ganske vist.

de fra H.N. Clausen stammende.

dvs. lutheraner.

ophævelse.

skræmmebilleder.

forudindtagede; ugunstigt stemte.

i skarer, i store mængder.

et sognebarn (medlem af et sogns menighed).

skriftede eller søgte sjælesorg hos en anden præst.

gå til konfirmationsforberedelse.

samfundsmæssigt.

ophævelse.

ærgre.

hverken.

indtil.

samfundet.

samfundets.

ganske vist.

tvang mht. tro og overbevisning (negativ formulering af tidens begreb "Samvittigheds-Frihed", jf. Rasmussen 2009, s. 16 f. samt note 381).

den gråhårede. Der sigtes til Erik (Horik) 1. med tilnavnet Horik den Gamle eller Horik den Ældre, som var konge i Danmark 814-854.

agtværdige, danske mænd.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hvad enten.

hvad enten.

dvs. syntes, forekom.

den rette gudebolig.

dvs. pavedømmets.

som angår hjertet, følelsernes område.

til.

kan kalde (optativ).

hverken.

afklares; lutres.

forulempelse.

hvad angår hjertet, følelsernes område.

åbenlyst.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse".

gået forud for.

bestandig, stadig.

det kan nu være.

betragte.

almindeligvis, generelt.

vigtigste.

dvs. mente.

udbredt.

havde udviklet sig.

også.

blevet til.

for at.

almen; udbredt.

ligesom.

alment, udbredt.

undtagen, andet end.

ophørt.

idéer.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse".

tydeligvis.

ved hjælp af.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

hentydning til Grundtvigs udgivelse *Om Daabs-Pagten* fra 1832.

anmodede, fremsatte forslag.

om.

i sådan en sneglefart.

her: dåbsritualet.

sigter til Mynster, da han var præst i Spjellerup og blandede sig i liturgidebatten 1806-1807 med indlægget "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse".

undtagen.

ophævelse.

tydeligvis.

ophævelse.

dvs. talte.

ophævelse.

velsagtens, formodentlig.

klart, tydeligt.

sigter til Mynster.

dvs. svarede.

kunne.

for længst.

på nær, undtagen.

mangel på dømmekraft.

ganske vist.

ham, der stod i spidsen.

mon.

her: den del af gudstjenesten, som præsten forretter med læsning og recitation (evt. sang) foran alteret, især ved indstiftelsen af nadveren.

fastlagte.

skadelig; uheldig.

her: Guds levende ord.

hentydning til Mynsters bemærkninger ang. messefald, jf. Mynsters ritualforslag 1839, s. 3 f.

karakteristika, særegenheder.

rutinemæssige handlinger.

komme over.

(gen)rejse.

kirker.

dvs. talte.

besøg.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sigter til Martin Luther.

særegne.

dvs. opbyggede.

dvs. kvalte.

folket (i kraft af sin natur, sin særlige karakter).

Anvendt litteratur

- *Alterbog* 1688, se [Bagger, Hans] (1688)
- [Bagger, Hans] (1688) *Forordnet Alterbog udi Danmark og Norge*. København
- Boisen, P.O. (1806) *Plan til Forbedring ved den offentlige Gudsdyrkelse*. København
- Brorson, Hans Adolph (1739) *Troens Rare Klenodie, i nogle Aandelige Sange forestillet* Ribe
- Baagø, Kaj (1958) *Magister Jacob Christian Lindberg. Studier over den grundtvigske bevægelses første kampe*. København
- *Danmarks Og Norgis Kirke-Ritual* (1685). København. Anvendt i den digitaliserede udgave fra Nasjonalbiblioteket
- *Danske Lov* (1683). København
- DDS, se *Den Danske Salmebog* (2002)
- *Den Danske Salmebog* (2002). København
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København
- Grell, Helge (1995) *Grundtvig og Oxforderne. Grundtvigs møde med Oxfordbevægelsen og dets betydning for hans forfatterskab*. Århus
- Grundtvig, N.F.S. (1811) "De hellige tre Konger (En Barnesang.)" i *Sandsigeren eller den danske Huusven*, hæfte 12, 10. april, s. 184-187. København
- Grundtvig, N.F.S. (1832) *Om Daabs-Pagten. I Anledning af S.T. Hr. Stiftsprovst Clausens Barne-Daab og offentlige Erklæring*. København
- Grundtvig, N.F.S. (1845) *Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København
- Kingo, Thomas (1827) *Psalmes og aandelige Sange af Thomas Kingo*, udg. P.A. Fenger. København
- Kingo, Thomas (1941) "Dend XIV. Sang. Hver har sin Skæbne" i *Samlede Skrifter*, bind 3, s. 233-236 [1681]. København
- *Kirke-Ritualet* 1685, se *Danmarks Og Norgis Kirke-Ritual* (1685)
- Kolderup-Rosenvinge, J.L.A. (1838-1840) *Grundrids af den danske Kirkeret. Til Brug ved Forelæsninger*. København
- Mau, Edvard (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat*, bind 1-2. København
- Mynster, J.P. (1806) "Om den foreslagne Forandring ved den offentlige Gudsdyrkelse" i *Ny Minerva*, udg. Knud Lyne Rahbek, s. 74-113. København
- [Mynster, J.P.] (1839) *Udkast til en Alterbog og et Kirke-Ritual for Danmark*. København
- Rasmussen, Jens (1996) *Kampen for indflydelse i statskirken. Nicolai Faber - Fyns biskop 1834-1848. Studier i statskirkens organisation, bispeembede, præstestand og menighedsliv*. Odense
- Rasmussen, Jens (1999) *J.P. Mynster. Sjællands biskop 1834-1854. Kampen for en rummelig kirke. Forholdet til N.F.S. Grundtvig og Grundloven*. Odense
- Rasmussen, Jens (2009) *Religionstolerance og Religionsfrihed. Forudsætninger og Grundloven i 1849*. Odense
- Rasmussen, Jens (2012) "Liturgi og tekster mellem statskirke og folkekirke" i *Kirkehistoriske Samlinger*, s. 137-163. København
- Rasmussen, Jens (2016) *Vækkelser i dansk luthersk fælleskultur. Andagtsbøger og lægmandsforsamlinger (1800-1840)*. Odense
- Rasmussen, Jens & Anne Riising (2008) "Striden mellem pastor Grundtvig og biskop Mynster om bispesuccessionen. Oversættelse af Mynsters latinske landemodetale i 1840 med kommenteret indledning" i *Kirkehistoriske Samlinger*, s. 85-118. København